

שיעור 19 : אנלוגיה ודמיון

אנלוגיה כטיעון

עד כה עסקנו בהכללות אינדוקטיביות, כלומר בטיעונים אשר הקדמותיהם הן טענות בדבר פרטים (דברים, בעלי-חיים וכו') בעלי תכונה מסוימת, ומסקנתם היא ההכללה - שלכל חברי המחלקה שאליה שייכים פרטים אלו יש אותה תכונה; כלומר, טיעונים "מהפרט אל הכללי". למשל, מתוך זה שכל האנגלים שנתקלנו בהם היו שקרנים אנו מסיקים (בצדק או שלא בצדק) שכל האנגלים שקרנים.

כפי שראינו, הכללות אינדוקטיביות עוסקות גם בהסקת מסקנה כללית לגבי תכונותיו של פרט מתוך התנהגותו בעבר. למשל, אם אדם שיקר כמה פעמים בעבר אנו מסיקים (בצדק או שלא בצדק) שהוא משקר תמיד.

בטיעון אנלוגי ההקדמות הן תכונות של פרט אחד והמסקנה היא לגבי פרט אחר **הדומה** לו. או שההקדמות הן תכונות של קבוצה, מחלקה, או של סוג של דברים (מוטות נחושת, למשל) והמסקנה היא לגבי מחלקה או לגבי סוג הדומה לו (מוטות ברזל, למשל).

מקרה א: אנו רואים בעל-חיים לא מוכר שיש לו מקור, זוג רגליים וזוג כנפיים, וכיוון שבעלי חיים בעלי תכונות אלו - כמו יונה, תוכי או נשר - יכולים לעוף, אנו מסיקים שגם בעל-החי הזה יכול לעוף. לרוב תהיה המסקנה נכונה, אולם אם בעל-החי הוא יען, למשל, המסקנה אינה נכונה, והטיעון הפעם אינו תקף.

מקרה ב: ראובני רוצה להחליט היכן לקנות זוג נעליים. כיוון שהוא קנה זוג נעליים בחנות של שמעוני והיה מרוצה מהם, הוא יגיע למסקנה שגם הפעם אם יקנה באותה חנות הוא יהיה מרוצה - כי החנות היא אותה חנות, בעל החנות הוא אותו אדם והמוצר אשר הוא רוצה לקנות הוא מוצר דומה. ואפילו אם הוא רוצה לקנות מוצר אחר מעור, כגון תיק או ארנק, הוא יגיע למסקנה שישנה סבירות גבוהה לכך שהוא יהיה מרוצה מהקנייה בחנות זו.

מה המשותף לדוגמאות הללו?

אלו טיעונים בדרך **אנלוגיה**.

הטיעון בדרך אנלוגיה הוא בעל הדפוס הבא:
 פרט א' הוא בעל התכונות 1, 2, ת3...;
 פרט ב' הוא בעל התכונות 1, 2, ת3...;
 פרט א' הוא גם בעל התכונה פ;
 לכן פרט ב' גם הוא בעל התכונה פ.

נתח את המקרים א ו ב הנ"ל במונחים של דפוס הטיעון הזה.

מקרה ג: מנסים תרופות שונות על חולדות ומקשישים (מסיקים) מתוך כך לגבי השפעת תרופות אלה על בני אדם. מה יהיה כאן הטיעון בדרך אנלוגיה?
 לחולדות ולבני האדם מספר תכונות משותפות. אילו הן?
 הם בעלי-חיים השייכים למשפחת היונקים, בעלי מערכת נשימה, מחזור דם, מערכת עיכול ועוד. החולדות אינן דומות לנו לגמרי; למשל - הן אינן שרות, אינן הולכות לבית-הספר ואינן לומדות את תורת ההיגיון. אילו החולדות היו דומות לנו "לגמרי" - אז הן היו בני אדם. לכן, אם מזריקים להן חומר כימי מסוים, המעבב אצלן התפשטות גידול סרטני, ניתן להסיק, בסבירות מסוימת, שחומר כימי זה יעבב התפשטות של גידולים סרטניים גם אצל בני אדם. ואם, כאשר נותנים להן דיאטה מסוימת זיכרוןן משתפר - ניתן אז להסיק שאולי גם אם תלמידים יעשו דיאטה דומה הם ישיגו ציונים גבוהים יותר בבחינות.
 אבל כיוון שהחולדות אינן דומות לבני אדם בכל הבחינות, אי אפשר לעשות אנלוגיה בין חולדות לבני אדם ביחס לכל תכונה. **אילו אנלוגיות אי אפשר לעשות, לדעתך?**
 למשל, מכך שאף חולדה אינה מסוגלת לחבר אופרות אי אפשר להסיק בדרך האנלוגיה שאף בן אדם אינו מסוגל לכך.

ישנן **אנלוגיות חזקות ואנלוגיות חלשות**. כל שני דברים דומים זה לזה מכמה בחינות. למשל חתול דומה לכיסא מכמה בחינות - שניהם תופסים חלל מסוים, עומדים על הקרקע, ניידים, בעלי ארבע רגליים ואפילו משמשים את בני האדם לצרכים מסוימים. אולם לא נסיק מכך שכיסא מיילל או שחתול נועד לישיבה; האנלוגיה בין חתול לכיסא כאן חלשה.

המסקנה שישנם חיים מחוץ לכדור הארץ מבוססת על האנלוגיה בין השמש, שסביבה סובב כדור הארץ, לכוכבים אחרים. הירח וכוכבי הלכת דומים לכדור הארץ בכך שיש עליהם קרקע, הרים ועמקים, אולם אין עליהם חמצן ולכן, כנראה, אין עליהם חיים. אולם ישנן שמשות (כוכבים) הדומות לשמש שלנו בגודלן או בעצמת קרינתן ולכן ניתן להניח שסביב כמה מהן סובבים כוכבי לכת ושמרחקם של כמה כוכבי לכת כאלה מהשמש שלהם דומה למרחק של כדור הארץ מהשמש שלנו. סביר להניח שעל כוכב לכת הדומה לכדור הארץ יהיו תנאים דומים לאלו שעל פני כדור הארץ - ולכן גם חיים. סביר להניח שהאנלוגיה בין מערכת השמש שלנו ושל שמשות אחרות היא חזקה.

מה בין חשיבה לשחייה? אפשר לחשוב שהאנלוגיה כאן חלשה מאוד. אולם פילוסוף אחד עשה כאן אנלוגיה מעניינת, שמחזקת את האנלוגיה: כשם שבשחייה יש לגופנו נטייה טבעית לצוף על פני המים ודרוש מאמץ גופני כדי לצלול לקרקעית - כך גם בחשיבה: יש לנו נטייה טבעית לחשוב באופן שטחי ודרוש מאמץ רוחני גדול כדי לאלץ את מחשבתנו להבין דברים לעומקם.

הצג את הדוגמאות הנ"ל כטיעונים והבא דוגמאות נוספות של אנלוגיות.

הטעייה רווחת

בניסויים בחולדות אנו משווים בין התכונות הפיסיולוגיות של חולדות לאלו של בני אדם ואפילו לגבי כושר הלמידה שלהם.

ואז יבוא מישהו ויאמר: "איך אתה משווה בין חולדות לבני אדם?!", בהתייחסו ליכולת האינטלקטואלית של חולדות ולתדמיתן השלילית בקרב חלק מבני האדם. זוהי ביקורת מוטעית כיוון שהאנלוגיה לגבי תכונות מסוימות אינה עוברת לכל התכונות, שהרי כך הייתה כאן זהות ולא אנלוגיה. לחולדות יש ארבע רגליים וזנב בעוד שלבני האדם יש רק שתי רגליים ואין להם זנב.

חוה ואדם מתווכחים:

חוה: "צריך אדם חזק שייקח את השלטון ויעשה סדר; אז לא יהיו יותר ויכוחים ומריבות בכנסת, לא יהיו בעיות בהרכבת הממשלה והאופוזיציה לא תפריע יותר לממשלה לעשות מה שטוב למדינה. וחץ מזה, כיוון שלא יהיה צורך בבחירות - יחסך כסף רב".

אדם: "אבל דוגמאות רבות מההיסטוריה מראות שמשטר דיקטטורי מביא אסון על העם - מתחילים בסגירת עיתונים ובסתימת פיות וגומרים בתליות של המתנגדים למשטר ובמלחמות. קחי את הדוגמה של מוסוליני שהביא את איטליה אל עברי פי פחת, או את סטאלין אשר רצח מיליונים".

חוה: "איזו מין השוואה היא זאת?! מוסוליני שיתף פעולה עם היטלר שהשמיד את היהודים, וסטאלין רצח ורדף את היהודים".

מהי ההטעיה בטיעונה של חוה?

מושגים והגדרות שהיכרנו בשיעור הזה:

אנלוגיה

אנלוגיות חזקות ואנלוגיות חלשות

